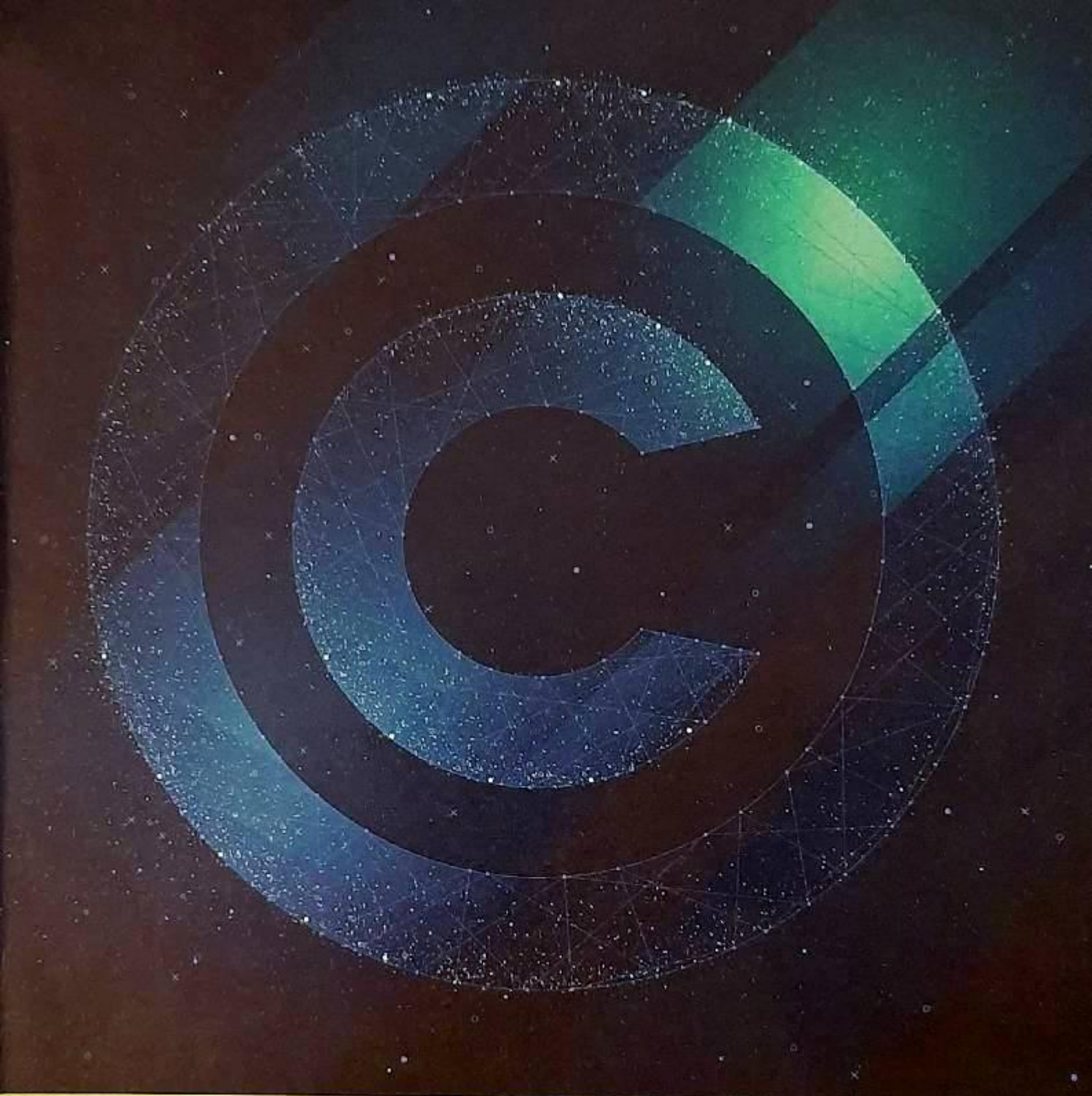
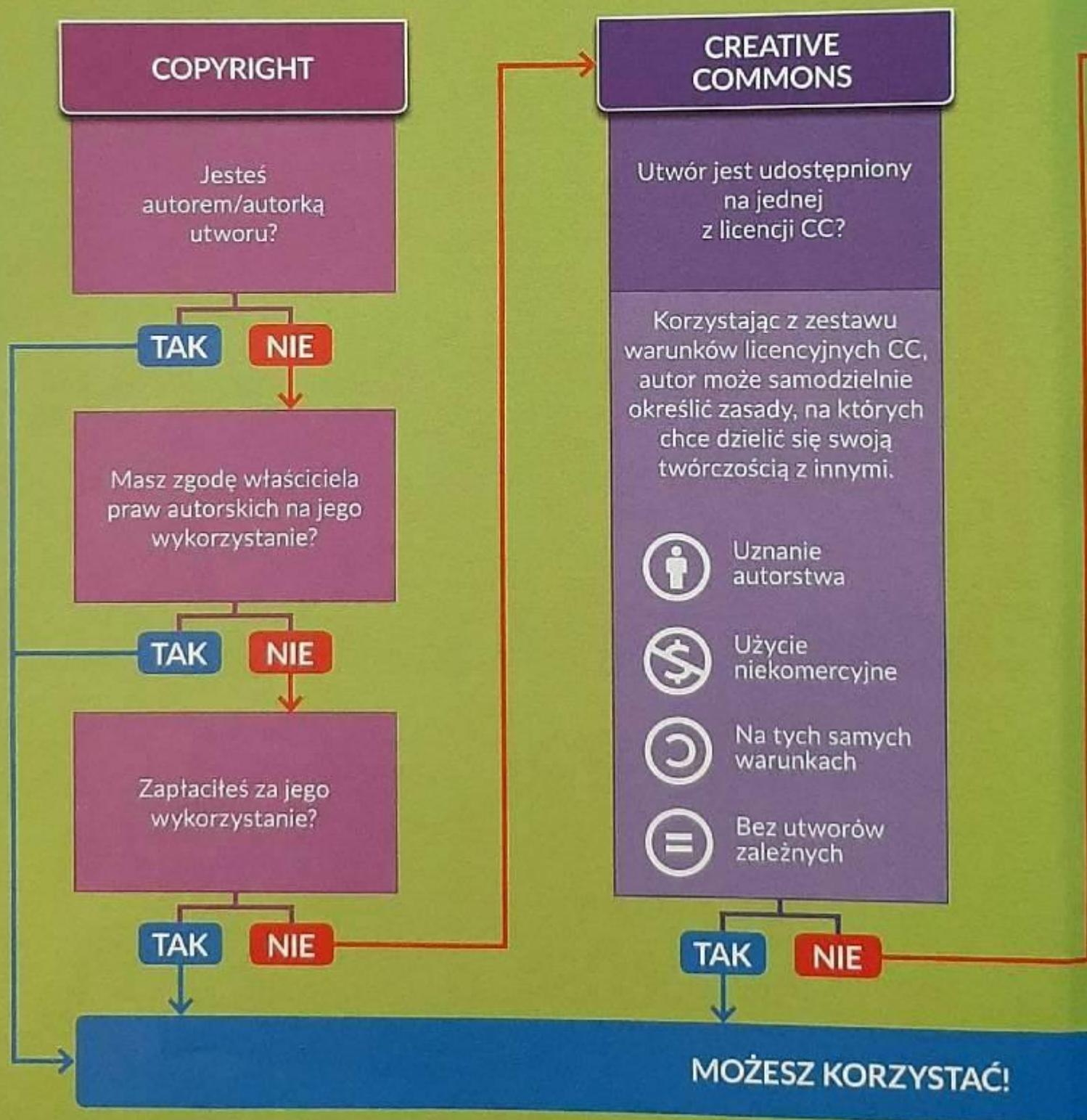

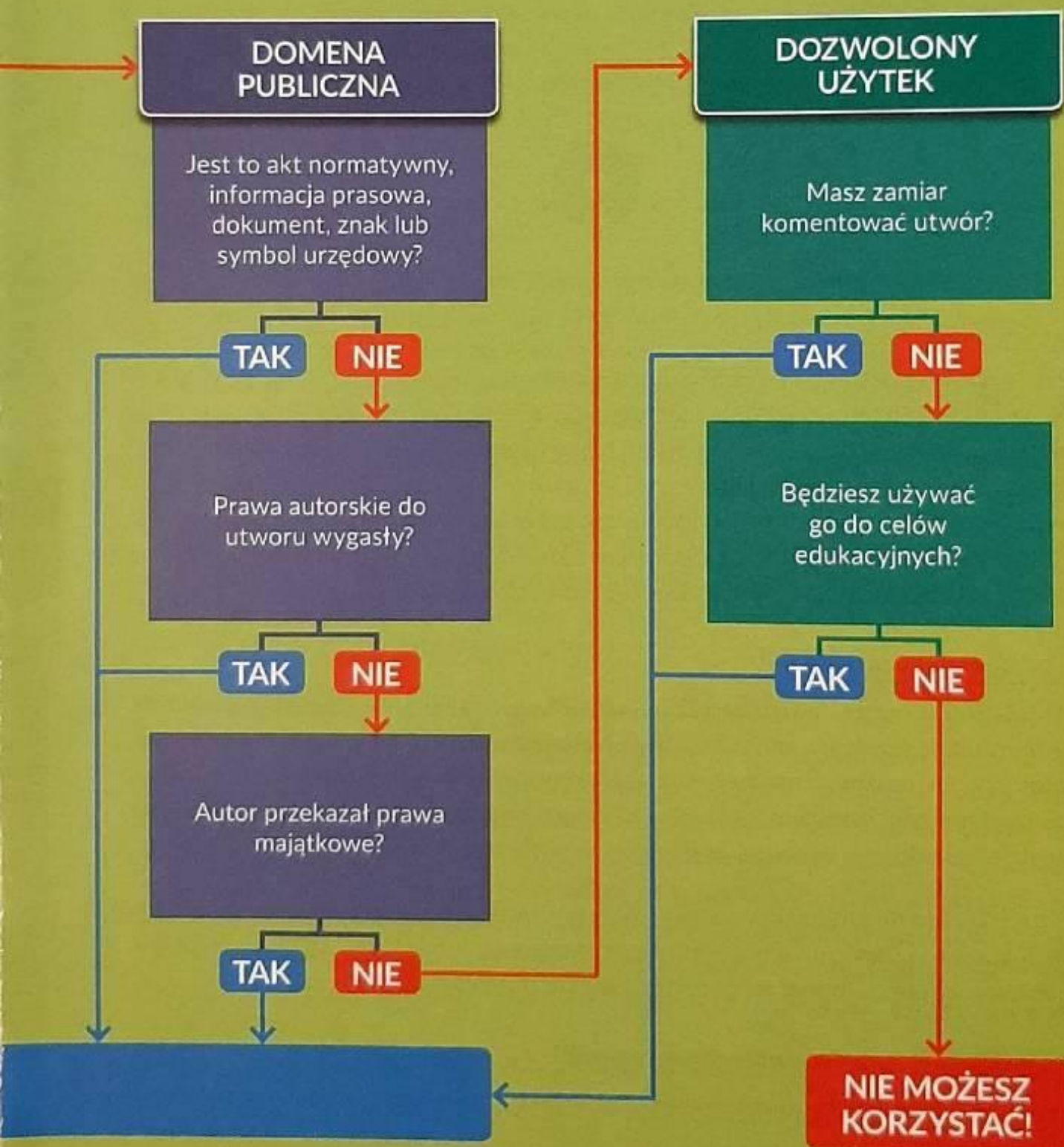
WPROWADZENIE

- Prawo autorskie
- Licencje Creative Commons
- Licencje na oprogramowanie
- Wolne oprogramowanie
- Domena publiczna

CZY MOGĘ WYKORZYSTAĆ OBRAZEK ALBO TEKST?

Utwór chroniony jest przepisami prawa autorskiego. Z użytkownikami edytorów tekstu czy grafiki albo gier odpowiednie umowy licencyjne zwykle zawierane są podczas instalacji danego oprogramowania. W przypadku utworów zamieszczonych w internecie niebędących aplikacjami komputerowymi, a więc np. artykułów albo zdjęć, należy sprawdzić, na jakich warunkach dzieło może zostać wykorzystane zgodnie z prawem.

1. Prawo w sieci

- Zasady współżycia społecznego, wolność słowa
- Prawo autorskie i pojęcia z nim związane
- Wykorzystywanie utworów zgodnie z prawem

ZADANIE NA START

Znane czy nieznane

Co oznaczają symbole przedstawione na poniższych rysunkach?

W ZGODZIE Z PRAWEM

Prawo obowiązuje zawsze i wszędzie, zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. Może się wydawać, że internet zapewnia anonimowość, jednak także i w nim obowiązują przepisy prawa. Każdy użytkownik internetu jest zobowiązany stosować się do zasad współżycia społecznego oraz regulacji zapisanych w Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Z perspektywy prawa nie jest istotne, czy zachowania mające znamiona przestępstwa lub wykroczenia podejmowane są w świecie wirtualnym, czy realnym – oszukanie kogoś podczas aukcji internetowej jest traktowane jak oszukanie kogoś w sklepie.

WOLNOŚĆ SŁOWA

Podobnie jest ze zniesławieniem. Znieważenie kogoś na ulicy i w komentarzu na YouTube traktuje się identycznie. Obrażliwych komentarzy, których celem jest dokuczenie odbiorcy, nie można uznać za opinię wyrażającą konstruktywną krytykę, a zniesławienie z użyciem internetu, czyli środka masowego przekazu, uznawane jest nawet za bardziej szkodliwe społecznie ze względu na większe grono odbiorców.

O ile znieważenie ścigane jest z oskarżenia prywatnego i wymaga od pokrzywdzonego złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, o tyle znieważenie narodu lub państwa czy obraza uczuć religijnych są ścigane z urzędu.

Ćwiczenie 1. Granice swobody wypowiedzi

Przeprowadźcie krótką dyskusję na temat, czy wolność słowa w sieci powinna być nieograniczona.

WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA

Na osobną uwagę zasługują kwestie związane z naruszeniem prawa autorskiego. Choć wielu internautów sądzi, że treści opublikowane online należą do wszystkich i można z nich dowolnie korzystać, nie jest to prawdą. Niektórzy nawet nie zdają sobie sprawy z tego, że przez swobodne wykorzystanie tych treści dokonali czynu zabronionego.

Zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych „przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór)”*, a więc rysunek, zdjęcie, piosenka, wiersz, film czy program komputerowy (zestaw instrukcji dających pewien określony rezultat po wprowadzeniu do komputera lub urządzenia mobilnego). Z kolei twórca to osoba fizyczna, która stworzyła utwór w rozumieniu prawa autorskiego (jeśli utwór tworzy więcej niż jedna osoba, używa się pojęcia „współautor”). Ustawa wyróżnia osobiste i majątkowe prawa autorskie.

ZAPAMIĘTAJ!

- **Autorskie prawa osobiste** polegają na połączeniu nazwiska twórcy z jego dziełem, nie wygasają, są niezbywalne, nie można się ich zrzec. Jeśli Jan Kowalski namalował obraz, to jest jego twórcą, nie może przekazać tego prawa komu innemu.
- **Autorskie prawa majątkowe** mają na celu zabezpieczenie interesów twórcy, który może upoważnić do dysponowania tymi prawami również inne osoby. Prawa te wygasają 70 lat od śmierci twórcy bądź od pierwszego rozpowszechnienia utworu.

Ochronie prawnej podlega zatem każdy utwór od momentu uzewnętrznienia – esej zamieszczony na oficjalnej stronie publicysty, wpis na blogu podróżniczym, anonimowy wiersz na forum internetowym, zdjęcie na Facebooku. Korzystanie z cudzego utworu może się odbywać jedynie na podstawie zgody właściciela majątkowych praw autorskich.

Linkowanie, osadzanie plików audio i wideo, wczytywanie do strony innych stron – trudno wyobrazić sobie internet bez tych funkcji. Jednak odsyłanie do cudzych treści może naruszać prawa autorskie lub pokrewne, jeśli treści te stanowią utwór i zostały umieszczone na czyjejs stronie bez zgody właściciela majątkowych praw autorskich lub utwór został udostępniony szerszemu gronu potencjalnych odbiorców przez wstawienie odsyłacza. Należy pamiętać, że udostępnienie ma miejsce nawet wtedy, gdy nikt nie zapoznał się z treścią utworu. Nie jest też istotne to, w jakim stopniu link ułatwia dotarcie do treści. Wystarczy sama możliwość poznania utworu. Dlatego tak ważne jest zweryfikowanie, czy treści, do których kogoś odsyłasz, są udostępniane w sieci zgodnie z prawem.

* Art. 1.1 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83).

W niektórych przypadkach nie trzeba bezpośrednio kontaktować się z twórcą – wystarczy wziąć pod uwagę licencję, na jakiej udostępniono dany utwór, np. licencja CC-BY-SA 3.0 zezwala na kopiowanie i rozpowszechnianie utworu w dowolnym medium i formie, a także modyfikowanie go (również w celach komercyjnych), o ile przestrzega się następujących warunków:

- BY – wymagane jest uznanie autorstwa, czyli np. podanie autorów;
- SA – utwór powstały jako remiks musi być rozpowszechniany na tej samej licencji co oryginał.

W poniższej tabeli przedstawiono wybrane kombinacje warunków CC.

	Użycie komercyjne	Utwory zależne
  Uznanie autorstwa – bez utworów zależnych	TAK	NIE
  Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach	TAK	TAK, ale powstały utwór musi być objęty taką samą licencją
  Uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne	NIE	TAK, ale powstały utwór musi być niekomercyjny i może być objęty dowolną licencją niekomercyjną
   Uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne – na tych samych warunkach	NIE	TAK, ale trzeba uzyskać licencję na utwór zależny na podstawie licencji niekomercyjnej
   Uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne – bez utworów zależnych	NIE	NIE

Ćwiczenie 2. Licencje Creative Commons

Zapoznaj się z licencjami oznaczonymi symbolami CC BY 4.0 i CC BY-ND 4.0.

- Która z nich oferuje większą swobodę licencjobiorcy?
- Znajdź kilka przykładów interesujących Cię informacji opublikowanych na jednej z tych licencji. Sporządź krótką notatkę na temat różnic między tymi licencjami.
- Podyskutujcie w klasie na temat znalezionych informacji.

Ćwiczenie 3. Licencje programów komputerowych

Zapoznaj się z poniższą grafiką, a następnie scharakteryzuj krótko wymienione licencje na oprogramowanie. Potrzebne informacje wyszukaj w internecie.

Ćwiczenie 4. Wolne oprogramowanie, wolne licencje

- Sprawdź, kto i kiedy zapoczątkował ruch na rzecz wolnego oprogramowania.
- Jaki projekt zrealizowano pierwszy?
- Przygotuj zestawienie dotyczące czterech programów komputerowych: Inkscape, Scribus, LibreOffice oraz Calligra Suite. Opisz, do czego służą i na jakiej licencji są rozpowszechniane.

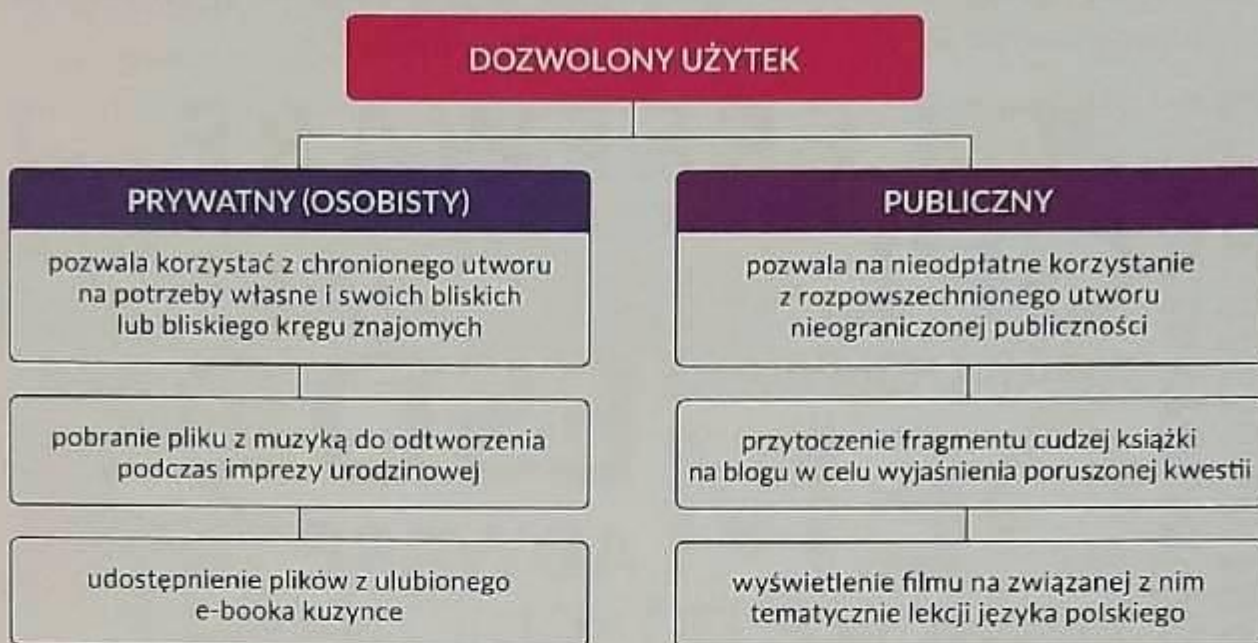
DOZWOLONY UŻYTEK

Warto pamiętać, że utwór już rozpowszechniony w internecie można pobierać bez ograniczeń na zasadzie dozwolonego użytku osobistego, co oznacza wykorzystanie utworu do celów niekomercyjnych i do użytku prywatnego, obejmującego również krąg osób najbliższych, takich jak rodzina, koledzy, przyjaciele. Co najważniejsze, nie ma obowiązku badania legalności rozpowszechnionego przez kogoś utworu. Wyjątek stanowi nielegalne ściąganie gier i programów komputerowych – podlega karze mimo pobrania na użytek osobisty.

W przeciwieństwie do pobierania plików na dozwolony użytek osobisty udostępnianie plików, a nawet ich fragmentów jest wykroczeniem. Zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych „kto bez uprawnienia albo wbrew jego warunkom rozpowszechnia cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystyczne wykonanie, fonogram, wideogram lub nadanie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”^{*} – niezależnie od tego,

^{*} Art. 116 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83).

czy robi to świadomie, czy nieświadomie. Jeszcze surowsza kara może czekać osobę pobierającą program komputerowy wbrew warunkom licencji.

Rys. 1. Przykłady dozwolonego użytku prywatnego i publicznego/publicznego edukacyjnego

WIEM WIĘCEJ

Osoby pobierające filmy, audiobooki czy gry za pomocą serwisów torrentowych często nie zdają sobie sprawy z tego, że równocześnie je rozpowszechniają. Tymczasem programy obsługujące pliki torrent umożliwiają współdzielenie plików, tj. jednoczesne ściąganie i udostępnianie treści. Pliki torrent zawierają informacje, dzięki którym użytkownik może pobierać je z komputerów innych użytkowników z pominięciem serwerów firm trzecich na zasadzie *peer-to-peer*. Oznacza to, że proces rozpowszechniania ściąganych materiałów rozpoczyna się automatycznie już po pobraniu kilku procent gier czy muzyki.

Ćwiczenie 5. Dozwolony użytek

Zastanów się, które z wymienionych czynności są dozwolonym użytkowaniem, a które są nielegalne, a następnie w parach przedyskutujcie swoje odpowiedzi.

- Wysyłanie pocztą e-mail pobranych plików do obcych osób.
- Wymiana cudzych plików w sieciach P2P.
- Przegrywanie do użytku osobistego plików muzycznych z CD na komputer.
- Zrobienie kopii zapasowej programu komputerowego.
- Oglądanie filmu pobranego z internetu z przyjaciółmi.
- Pokazywanie filmu pobranego z internetu na otwartym spotkaniu towarzyskim.

Korzystanie z materiałów tradycyjnych czy online bez podania danych autora i źródła to przykład naruszania praw autorskich. Należy pamiętać, że do dowolnego korzystania z utworu prawo ma jedynie jego właściciel. Pozostałym użytkownikom pozostaje tylko dozwolony użytek publiczny czy prywatny.

PRAWO CYTATU

Twórcy mogą korzystać z prawa cytatu, które zezwala na nieodpłatne i niezależne od zgody twórcy korzystanie z urywków już rozpowszechnionych utworów albo – w przypadku utworów plastycznych czy zdjęć – nawet z całości dzieła. Twórca może zatem przytoczyć urywek cudzego utworu we własnym, o ile jest to uzasadnione (np. w recenzji książki). Oczywiście, wymaga to wymienienia z imienia i nazwiska twórcy oraz źródła pochodzenia cytowanego utworu (jeśli utwór jest niepodpisany, należy zaznaczyć, że jest to dzieło anonimowe).

Przytaczanych fragmentów nie wolno zniekształcać – myśl wyrażona w cytowanym utworze powinna pozostać niezmienniona. Manipulowanie urywkami, nawet nieświadome, stanowi naruszenie przepisów prawa.

Ćwiczenie 6. Prawo do cytatu

Zastanów się, czy podane poniżej punkty są prawdziwe, a następnie w parach przedyskutujcie swoje odpowiedzi.

- Stosowanie cytatu wymaga podania autora, tytułu utworu i źródła cytowanego fragmentu. Jeśli autor nie jest znany, można o tym nie informować.
- Dopuszczalna wielkość cytatu jest ściśle określona i regulują ją specjalne przepisy.
- W podręczniku do języka polskiego autor legalnie umieszcza obszerne fragmenty współczesnej literatury w celu zilustrowania i omówienia stawianych przez siebie tez.

DOMENA PUBLICZNA

Domena publiczna obejmuje utwory, z których można korzystać bez ograniczeń wynikających z autorskich praw majątkowych. Można w niej znaleźć różne rzeczy:

- utwory stworzone przez autorów, od których śmierci minęło co najmniej 70 lat, ponieważ zgodnie z polskim prawem wtedy wygasają autorskie prawa majątkowe;
- teksty wszystkich państwowych aktów prawnych;
- wzory urzędowych symboli stosowanych przez organa państwa, np. oficjalne herby miast.

Ćwiczenie 7. Domena publiczna

Jednym z ważniejszych projektów edukacyjnych, który czerpie z zasobów domeny publicznej, jest projekt Wolne Lektury (<https://wolnelektury.pl>) prowadzony przez Fundację Nowoczesna Polska. Sprawdź, na jakiej licencji są udostępniane poniższe utwory:

- Arthur Conan Doyle *Pies Baskerville'ów*;
- Jerzy Andrzejewski *Ciemności kryją ziemię*;
- Magdalena Tulli *Sny i kamienie*.

PODSUMOWANIE

- Zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych utwór to wytwór aktywności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Podlega prawu autorskiemu.
- Utwory publikowane w sieci są rozpowszechniane na określonych licencjach, które chronią twórców i jednocześnie pokazują prawa oraz ograniczenia dla odbiorców.
- Licencja CC-BY-SA 3.0 zezwala na kopiowanie i rozpowszechnianie utworu w dowolnym medium i formie oraz modyfikowanie go, także w celach komercyjnych.
- Wolne oprogramowanie może być uruchamiane, kopiowane, rozpowszechniane, analizowane oraz zmieniane i poprawiane przez użytkowników.
- Dozwolony użytek osobisty to korzystanie do celów osobistych z już rozpowszechnionego utworu.
- Prawo do cytatu zezwala na wykorzystanie niewielkich fragmentów cudzej twórczości we własnych utworach bez konieczności uzyskania zgody twórcy.
- Domena publiczna zawiera utwory, których autor zmarł ponad 70 lat temu, teksty aktów prawnych oraz wzory symboli urzędowych.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czy w przypadku wolnego oprogramowania masz dostęp do kodu źródłowego?
2. Jak się nazywa korzystanie z materiałów zamieszczonych w internecie bez podania danych autora?
3. Czy możesz zrobić kopię zapasową kupionego oprogramowania? Czy możesz ją udostępnić do użytku swoim przyjaciołom?

ZADANIA DODATKOWE

Zadanie 1. Otwarte treści

Poszukaj informacji na temat Wikipedii w kontekście zasady otwartej treści oraz praw autorskich.

Zadanie 2. Piractwo medialne

Omów szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci w odniesieniu do pojedynczych osób i instytucji oraz całego społeczeństwa, kultury i gospodarki.

Zadanie 3. Abandonware i dzieła osierocone

Poszukaj informacji na temat takich utworów i dowiedz się, na jakich zasadach możesz z nich korzystać.